

DR. ZELENA ANDRÁS

Az alternatív temetkezési formákkal kapcsolatos attitűdváltozás

Összefoglalás ♦ *Az alternatív temetkezési formák terjedéséről mind a kegyeleti szolgáltatók, mind a KSH kimutatásai is egyértelműen vallanak. Tanulmányomban a még életük során a temetésükről önrendelkezők, valamint a temetési szertartást az elhunyt szeretteiknek szervező hozzátartozók viszonyulását, az alternatív temetkezési formákról (át)alakuló attitűdjét vizsgáltam 26 fő bevonásával. Hipotéziseimet a vizsgálat során felül kellett vizsgálnom, ugyanis az érzelmi viszonyuláson túl egyéb dimenziók is alakították: számos gazdasági-fiskális szempont is napvilágra került a válaszok áttekintése során.*

Changing attitudes towards alternative burial methods

Abstract ♦ *Alternative burial methods are becoming more and more popular according to both funeral service providers and the reports released by the Hungarian Central Statistical Office (KSH). My paper investigates changing attitudes towards alternative burial methods among those who are planning their own funeral and those who are planning a funeral for deceased relatives. Contrary to presuppositions, the data has revealed that in addition to emotional components, there are several other factors that influence decision-making, such as economic and financial considerations.*

Egy cikksorozat ötlete és igénye fogalmazódott meg az *Internetes tabudöntés utáni nyílt nap a krematóriumban* című tanulmány (Zelena, 2017) publikálását követően, hiszen a kutatás és adatgyűjtés során világossá vált számomra, hogy adatközlőim érdeklődésének fókuszában nemcsak a hamvasztással kapcsolatos kérdések megválaszolása áll, hanem az alternatív temetkezési formákról is mind gyakoribb a közbeszéd. Az ezzel kapcsolatos információhiányból táplálkozó félreértések komoly problémát jelentenek. Mivel nem volt sok adatközlőm, ezért az adatgyűjtés során nem kaptam reprezentatív eredményeket, azok csupán problémafelvető

jellegűek. A kismintás felméréssel igyekeztem átfogó képet kapni az alternatív temetkezési formákról érdeklődőktől (n=26 fő). A megkérdezett személyeket ismeretségi- és egyetemi hallgatóim köréből, továbbá kisebb számban az internetes fórumok felületein, valamint az alternatív temetési helyszíneken értem el, de mélyinterjú felvételére csak hat esetben volt lehetőség. Adatközlőim körében arányos volt a női-férfi megoszlás, középiskolai végzettségtől az MA/MSZC szintig minden edukáltságú adatközlő megjelent. A főváros vagy főváros környéki lakhellyel rendelkezők száma felülreprezentált.

Problématörténet, előzmények

Korábbi tanulmányomban bemutattam azt a tengerentúli gyakori temetkezési formát, amelynek során a búcsúztatás egy pontján a koporsó leereszkedik a hamvasztókemencébe, és a hamvasztással párhuzamosan tart a halotti tor. A kegyeleti szolgáltatást végző cégek szakemberei szerint ez a forma – magas költségei miatt – kizárólag a tehetősebbek körében népszerű, holott e komplex szolgáltatás együttesen elégíti ki a test búcsúztatása iránti igényt a hamvasztásos végakarattal, továbbá a halotti tor szervezésének terhét is leveszi a család válláról.

A költségérzékenység az ezredfordulót követő gazdasági válság hatására elérte a végtisztességet is. Szakemberek nyilatkozataival, videókamerás felvételekkel alátámasztott beszámolók jelentek arról a korábban városi legendának tartott gyakorlatról, miszerint otthoni őrzés címén átveszik a hamvakat a hozzátartozók, majd ezt követően titokban, saját maguk helyezik a már korábban megváltott sírhelybe (sírba) szeretteik urnáját, így minimalizálva a temetés és a szervezett búcsúztatás költségeit. S hogy validáljuk e korábban városi legendának tűnő szomorú gyakorlatot, megyei lapok és hírportálok témával kapcsolatos cikkeiből hadd idézzek kettőt:

„Emberi hamvakat tartalmazó urnát próbált valaki leadni a komlói hulladékudvarban az elmúlt hétvégén.” (Katus, 2015)

„A temetőből elvitt hamvakat a hozzátartozók engedély nélkül, illegálisan, általában az éj leple alatt elhelyezik egy korábban megváltott családi sírban.” (Zsámbóki, 2014)

A fenti idézetekből is látszik, hogy *A búcsú méltósága (A holttesttel való méltó bánásmód kérdései)* (Pilling, 2004), amely iránymutató és summázó tanulmányként jelent meg 2004-ben, de amelynek aktualitása 2018-ban talán még erősebb, hiszen a KSH statisztikái szerint a temetések

túlnyomó része hamvasztásos és nem koporsós temetés Magyarországon. Továbbá az is hozzáférhető adat, hogy a temetési segélyezés a kistérségekben emelkedő tendenciát mutat.¹ A hamvasztás túlsúlyban volt a fővárosban a '90-es évek közepétől, ám a közelmúltig vidéken nem volt jellemző. Az évek előrehaladtával azonban a kistelepülési temetőekben is gyakoribbá vált. Egyre több község épít urnafalat sírkertjeiben, holott erre a 2000-es évekig nem volt példa, s talán kutatói igény sem. A nemzetközi szokásokról és statisztikákról több forrásból informálódtam (*Sociology Compass*, Walter, 2008). A másik forrásom pedig egy weblap² összefoglaló írása (Burial Alternatives – 23 Ultimate Ways To Check Out). A hazai gyakorlatról a Busa-Csíkös-Füzesi szerzőhármás 2017-ben publikált írása volt az egyik kiindulópont.

Alternatív temetkezési formák

A biológiailag lebomló urnával természetes vizeinkbe, repülőről levegőbe szórt hamvak búcsúztatása ma már nem olyan kuriozitással bíró búcsúztatási forma, mint volt a 2000-es évek elején. Kutatásom során több adatközlőm érdeklődött a fák gyökeréhez vagy közvetlenül a törzse mellé való temetkezés iránt. Ez az ún. kegyeleti- vagy emlékerdőben való végtisztesség. Az alternatív temetési formákkal, hamvasztással kapcsolatos konkrét információk hiánya, az ezzel kapcsolatos kételyek egyre több fikciós elméletet generáltak, sőt, sokak számára nem ismert tény az sem, hogy az otthoni urnaőrzés vagy természetben való búcsúztatás esetén is **jogszabályi előírás** a rokonok és barátok számára biztosítani a kegyeletgyakorlás lehetőségét, a végső búcsún való részvétel lehetőségét.

Az alternatív lehetőségek közül az emberi hamvából elkészíthető ékszer választhatósága már nem hat úgy az újdonság erejével az olvasóra mint néhány évvel ezelőtt, de egy patológus szakorvossal felvett interjúm szerint már Magyarországon is volt példa arra, hogy egy festmény elkészítésekor felhasználták a festékbe kevert földi maradványait az ekképpen végrendelkezőnek. A szerzőnek nem tiszte értékítéletet mondani az alternatív lehetőségek egyikéről sem, de annyi rögzíthető: a normál lefolyású gyászmunkában nem okoz gátat a fa gyökerénél, ékszerben, esetleg festményen „elhelyezett” hamvak választása, ha az elhunyt így rendelkezik, vagy a hozzátartozói erre a döntésre jutnak.

Kegyeleti erdő

---

¹ http://www.ksh.hu/docs/hun/xtabla/deldun/tabldd0904_08.html (Elérés dátuma: 2018.11.13.)

² <https://www.lexikin.com/funerals/burial-alternatives/> (Elérés dátuma: 2019.02.03.)

Adatközlőimtől és a kegyeleti erdők üzemeltetőitől arról érdeklődtem, mi az emlékerdőkben való temetkezési forma népszerűségének oka. A legnagyobb internetes keresőt használva azt találtam, hogy az alternatív temetkezési szolgáltatásban jelen lévő piaci szereplők száma (a népességszám arányát is fókuszban tartva) nagyobb külföldön, mint a honi szolgáltatói portfólió nagysága.

A honi eredmények közül a „sírhely” időkorlát nélküli használhatóságát, a megváltás nélküli jogosultságot az adatközlők (n=26 fő) 69,2%-a jelölte meg elsődleges motivációként. E válaszadói csoportba tartozók arról nyilatkoztak, hogy míg a hagyományos sírkertekben és urnatemetőkben 10-15 vagy 25 évente meg kell váltani a sírhelyet, a kegyeleti erdőkben akár 99 évre is megváltható a nyughely.

A sírkertek szolgáltatási munkatársai „leltári számmal” azonosítják mind a nyughelyeket, mind pedig az abban nyughelyre találók koporsókat és urnákat, azonban radikális különbség, hogy a kegyeleti erdők fái örökzöld minősítést kaptak, azaz a kivágásukra és a törzsüknél lévő hamvaknak a lejáratot követő közös sírhelybe helyezésére nem kerülhet sor. Találkoztam olyan adatközlővel, aki az erdő szakrális tulajdonságát említette fő motivációként, hiszen az egyik kegyeleti erdő egy olyan 25 hektáros területen fekszik, amely az Esterházy családé volt, s akár 300 éves fák is találhatóak itt. A temetkezési formával szimpatizáló adatközlők közül sokan a „családi fa” fogalmát említették, hiszen a kripták sírkertbeni megváltása rendkívül költségigényes, az urnafalaknál pedig felső korlátos az egy nyughelyen való hamvak őrzésének száma.

A kegyeleti erdők kezelőinek egyike a következő fogalommagyarázatot tette közzé internetes oldalán:

*„Az **emlékfa** körüli szabad sírhelyeket bárki megvásárolhatja, de a sírhelytulajdonos nem az egész emlékfával, csak a megvásárolt sírhellyel vagy sírhelyekkel rendelkezik. A Közösségi fához tartozó rendelkezési jogot meg lehet váltani 10, de akár 99 évre is.*

***Egyedi vagy páros fának** nevezzük azt a fát, ahol az emlékfához elhelyezhető urnák száma 1 vagy 2. Az Egyedi fa ideális választás azoknak, akik saját emlékfát szeretnének maguknak – pl. egyedül állók, párok, házastársak. Az Egyedi fa teljes egészében a rendelkező személyhez, illetve párhoz tartozik. A rendelkezési jog megváltható 25 és 99 évre.*

***Családi vagy csoport fáról** akkor beszélünk, ha a rendelkező személy lehetőséget biztosít családtagok vagy barátok, ismerősök hamvainak elhelyezésére is. A választott fánál maximum 12 urna helyezhető el. Ezeket az emlékfákat választhatják családok, esetleg azonos érdeklődésű*

csoportok, társaságok, nyugdíjas közösségek. A rendelkezési jog ennél a típusú Emlékfánál minden esetben 99 évre szól.

***Csemete fa:** A kegyeleti emlékerdőben lehetőség van saját emlékfa ültetésére, amely akár 99 évig háborítatlanul tud cseperedni a védett emlékerdőben. Ez az emlékfa végső nyughelyül tud szolgálni a rendelkező által meghatározott személy/személyek (családtagok, barátok) részére. Az emlékfánál maximálisan elhelyezhető urnák száma 12.”³*

Summázat

A felmérésem összefoglalása, javaslatok megfogalmazása előtt fontos rögzíteni: a téma iránt érdeklődést tanúsító, idősödő korosztályhoz tartozókat vagy az alternatív temetési helyszíneken megforduló vizsgálati alanyokat, továbbá egyetemi hallgatókat kérdeztem meg. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a hamvasztás abszurdításának tabuja megszűnőben van.

A temetési formák közötti radikális költségkülönbségek átrendezték a piacot, ezt az adatközlőim szinte mindegyike határozottan kijelentette, s a hozzátartozók attitűdje is változott ennek következtében. Fontos kiemelni azonban, hogy a sírkertekkel kapcsolatos viszonyulás, a sírhantok vagy urnafülkék lejártának rövidege illetve a megváltás elmaradásának következménye (azaz, hogy közös sírhantba kerülnek a maradványok) a kegyeleti erdők és alternatív temetkezési lehetőségek felé terelik a még életükben temetésükről önrendelkezőket vagy hozzátartozóikat.

Adatközlőim szerint temetőlátogatáskor elkerülhetetlen a szembesülés az elmúlással és az élet végességével. Az emlék- és kegyeleti erdők természetközelsége, nyugalma ezzel szemben megnyugvást, a természettel való szakrális kapcsolódási pontot jelent a gyászolóknak és a még életükben temetésükről önrendelkezőknek.

IRODALOM

---

³ <http://emlekerdo.hu/sirhelyek/> (elérés dátuma: 2018. 10.31.)

- BUSA Cs., CSIKÓS Á., FÜZESI Zs. (2017): Ha menni kell. Posztmodern halál-attitűd és az egészségügyi önrendelkezés lehetőségei az élet végén. *Metszetek - Társadalomtudományi folyóirat*. 6(2): 186-202.
- KATUS E.: Hamvak a polcon, folyóban, kertben. In: <https://www.bama.hu/kozelet/hamvak-a-polcon-folyoban-kertben-621369/> (Elérés dátuma: 2018.11.13.)
- PILLING J. (2004): A búcsú méltósága (A holttesttel való méltó bánásmód kérdései). *Kharón - Thanatológiai Szemle* 8 (3).
- WALTER, T. (2008): The Sociology of Death, *Sociology Compass*. 2(1).
- ZELENA A. (2017): Internetes tabudöntés utáni nyílt nap a krematóriumban. *Kharón - Thanatológiai Szemle* 21 (1).
- ZSÁMÓKI D.: Szélnek eresztett hamvak. In: <https://www.baon.hu/bacs-kiskun/kozelet-bacs-kiskun/szelnek-eresztett-hamvak-538517/> (Elérés dátuma: 2018.11.13.)
<https://www.lexikin.com/funerals/burial-alternatives/> (Elérés dátuma: 2019.02.03.)

Dr. Zelena András Ph.D

docens

BGE KKK Társadalomtudományi Intézet

dr.zelenaa@gmail.com